

<https://doi.org/10.67471/XWFR9792>

MÜASİR İQTİSADİYYATDA EKOLOJİ, SOSIAL VƏ İDARƏETMƏ STANDARTLARININ NƏZƏRİ ƏSASLARI

Tural Rauf oğlu Vəliyev
doktorant
Odlar Yurdu Universiteti
turalllka@gmail.com

Xülasə: Məqalə müasir iqtisadiyyatda Ekoloji, Sosial və İdarəetmə Standartlarının nəzəri əsaslarının tədqiqinə həsr olunub. Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının tədqiqi və nəzəri əsasları çoxaspektli, ictimai elmlərin və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin kəsişdiyi bir sahədir. Burada həm dünya iqtisadiyyatı, həm sosiologiya, həm də ekologiya, ətraf mühitin öyrənilməsi kimi interdisiplinar yanaşmalar mövcuddur. Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsaslarını tədqiq edərkən müxtəlif yanaşmalar və nəzəriyyələr araşdırılır. Ənənəvi iqtisadi düşüncənin hədəfi mənfəət əldə etmək və ehtiyatların düzgün istiqamətləndirilməsi idisə, yeni innovativ təfəkkürə görə iqtisadi inkişafın əsas meyarlarına ekoloji, sosial və idarəetmə prinsipləri də aiddir.

Açar sözlər: ekoloji, sosial, idarəetmə, standartlar, dayanıqlı

Giriş

Qloballaşan dünyada müxtəlif ölkələrin iqtisadi modellərinin inkişaf trayektoriyası sadəcə maliyyə göstəricilərinin şəffaflığı ilə deyil, həmçinin ətraf mühitə münasibət, sosial rifah və idarəetmə faktorları ilə qiymətləndirilir. Müasir dünya iqtisadiyyatında beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin genişləndiyi bir dövrdə bir çox istehsalçı şirkətlərin ətraf mühitə təsiri nəticəsində global istiləşmə, iqlim dəyişikliyi və ətraf mühitin çirklənməsi, sosial-iqtisadi problemlər, idarəetmədə köklü dəyişikliklərin və fərqli yanaşmaların zəruriliyi kimi yeni çağırışlar meydana gəlmişdir. Bu baxımdan **Ekoloji, Sosial və İdarəetmə (ESG – Environmental, Social, Governance)** standartları müasir iqtisadi strategiyanın, idarəetmə strukturunun və sərmayə qoyuluşunun mühüm prioritetlərindən biridir.

Güclü və müstəqil iqtisadiyyat həтта siyasi müstəqilliyin qarantıdır [1, s.20]. Dayanıqlı gələcəyi şübhəsiz ki, dünya iqtisadiyyatının güclü və etibarlı olacağı halda təsəvvür etmək mümkündür. Bu kontekstdə ekoloji, sosial və idarəetmə prinsipləri dayanıqlı iqtisadi inkişaf modelinə transformasiya prosesinin nəzəri və praktik konseptini şərtləndirir. İqtisadçılar bu prinsiplərin investisiya idarə olunmasına integrasiyasını beynəlxalq elmi jurnallarda dərc olunmuş tədqiqatlarında əks etdirmişlər və bu meyarlarla bağlı yanlış fikirləri təkrar etmişlər [9, s.10]. Məsələn, ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarını portfoliolarına daxil edən şirkətlər məhsul, əmək və kapital bazarlarında rəqabət üstünlüklərinə sahib olurlar, uzunmüddətli səhmdarların nisbətən çox sayda cəlb edilməsində uğur qazanırlar, əməliyyat səmərəliliyinin artması və yeni bazarlara daxil olma kimi nailiyyətlər də əldə ediblər [9, s.10]. Bu sərmayə idarə olunmasına yönəlmiş tədqiqat nəticələri göstərir ki, ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının tətbiq olunmasının daha çox müsbət tərəfləri üstünlük təşkil edir və mövcud çətinliklərə baxmayaraq dövlət və özəl sektorun inkişaf istiqamətlərində əsas hədəflərdəndir. Bu standartlar iqtisadi potensialın artmasını, sosial rifahın yüksəlməsini və ekoloji sərvətlərin rəqəbatlı paylanmasını şərtləndirir. Beləliklə, ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsasları müasir iqtisadiyyatın mükəmməl və dayanıqlı olması üçün prioritet məsələlərdəndir.

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının tədqiqi metodologiyası

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının tədqiqi və nəzəri əsasları çoxaspektli, ictimai elmlərin və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin kəsişdiyi bir sahədir. Burada həm dünya iqtisadiyyatı, həm sosiologiya, həm də ekologiya, ətraf mühitin öyrənilməsi kimi interdisiplinar yanaşmalar mövcuddur. Buna əsaslanaraq problemə metodoloji baxımdan sistemli və hərtərəfli formada yanaşmaq lazımdır. Yəni ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının iqtisadi nəzəriyyə, sosiologiya və ekoloji iqtisadiyyat kimi elm sahələri ilə sıx əlaqədar olduqları üçün tədqiqat zamanı həmin sahələrin metodlarından kompleks şəkildə istifadə etmək faydalıdır.

İlk növbədə iqtisadi nəzəriyyə metodlarından olan empirik metodlara əsaslanaraq elmi hipotezi müəyyənləşdirmək vacibdir. Fikrimizcə, “Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının tətbiqi müəssisənin performansına müsbət təsir edir” kimi hipoteza formalaşdırmaq məqsəduyğundur. Bu metodologiya ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının iqtisadi sistemə adaptasiyasını, davamlı inkişafa təkan verməsini, uğurlu iqtisadi inkişafın komponentləri ilə uzlaşmasını və makroiqtisadi stabilliyə müəyyən mənada təminat verməsini nəzərdə tutur.

Tarixi-müqayisəli metod baxımından ekoloji, sosial və idarəetmə prinsiplərinin beynəlxalq standartlar olaraq araşdırılmasında, onların yaratdığı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Davamlı İnkişaf Hədəfləri, Avropa Birliyinin “Yaşıl anlaşma” tədbirlər planı, eyni zamanda GRI (Global Reporting Initiative), yəni Ümumdünya Hesabatlıq Təşəbbüsü, SASB (Sustainability Accounting Standards Board), Davamlılıq Hesabatlığı Standartları Şurası və TSFD (Taskforce on Social-related Financial Disclosures), yəni Sosial inkişaf ilə bağlı Maliyyə Açıqlamaları üzrə İşçi Qrupu kimi beynəlxalq maliyyə və qeyri-maliyyə hesabat qurumlarının iş prinsipini öyrənməyə yönəlmişdir. Bu metodla ekoloji, sosial və idarəetmə meyarlarının iqtisadiyyatda elmi-nəzəri və praktiki baxımdan təkamülünü araşdırmaq mümkündür.

Dünya iqtisadiyyatında daha bir elmi metod – müqayisəli iqtisadi analiz metodu da mövcuddur ki, bu yanaşma ilə dünya ölkələrinin ekoloji, sosial və idarəetmə prinsiplərinin strategiyasını, hər bir ölkənin spesifikasiyasına uyğun bu prinsipləri mənimsəməsi, öz iqtisadiyyatına tətbiqi təcrübəsini müqayisə etməyə imkan verir.

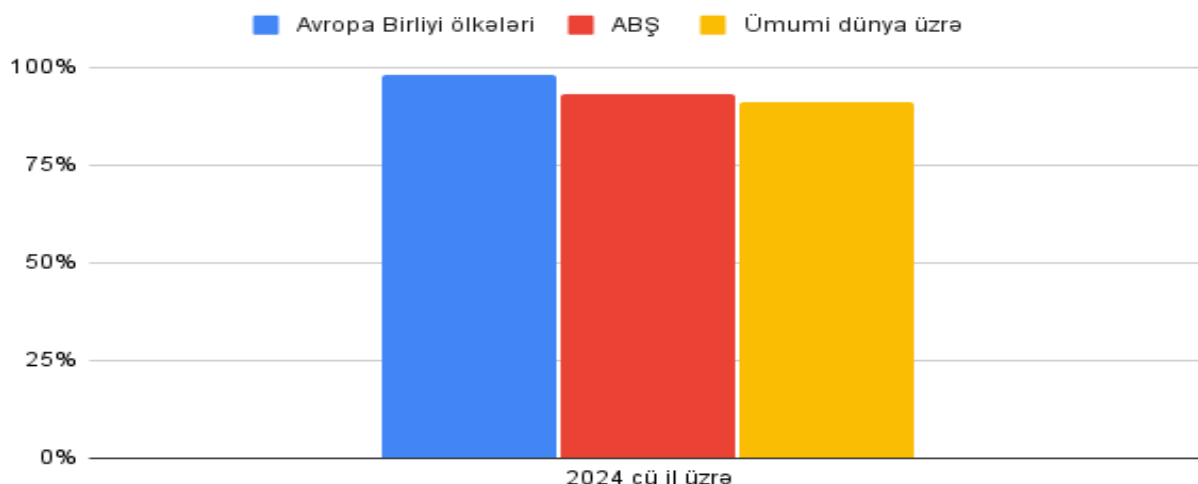
Xüsusilə də, bu təcrübə ilkin olaraq dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində necə tətbiq olunub və bu təcrübənin hal hazırda inkişafda olan ölkələrdə adaptasiya olunmasının fərqli və oxşar cəhətlərini üzə çıxarmağa, habelə ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının müəssisələrin sərmayə qoyuluşuna, maliyyə menecmentinə və korporativ nüfuzuna təsir qüvvəsini müəyyənləşdirməyə kömək edir.

İqtisadiyyatın müasir metodlarından olan və qərb iqtisad elmində geniş istifadə edilən ekspert sorğusu metodu da şirkətlərin ətraf mühit, sosial rifah və idarəetmə çərçivəsində hesabatlarını izləmək, statistik göstəricilərin iqtisadi fəaliyyətə təsirini, sahə üzrə ixtisaslaşmış mütəxəssislərin rəyini öyrənmək və daha obyektiv araşdırma üçün dəyərləndirilə bilər.

Beləliklə, müasir iqtisadiyyatda ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsaslarını tədqiq edərkən qloballaşan dünyanın iqtisadiyyatına uyğunlaşan araşdırma metodlarından istifadə edərək bu standartların hər bir aspektini və onların bir birilə əlaqəsini və ölkələrin davamlı inkişaf strategiyalarının öz iqtisadi sistemlərinə adaptasiyasını öyrənmək və həm nəzəri, həm də praktiki cəhətdən arqumentlər yürütmək mümkündür.

Yuxarıda göstərilən elmi araşdırma metodlarından müqayisəli iqtisadi analiz metodunu tətbiq edərək 2024 cü il üçün Amerika Birləşmiş Ştatları, Avropa Birliyi ölkələrinin və ümumi dünya üzrə iri miqyaslı şirkətlərin ekoloji, sosial və idarəetmə prinsiplərinin hər bölgənin öz spesifikasiyasına uyğun olaraq strategiyalarının müqayisəsini aşağıdakı diaqram şəklində göstərmək olar.

Avropa Birliyi ölkələri, ABŞ and Ümumi dünya üzrə

Diaqramdakı məlumat 2024cü il üçün Avropa Birliyi, ABŞ və ümumilikdə dünya üzrə bazar kapitalizasiyasına görə, yəni bazarda əhəmiyyətli yer tutan şirkətlərin Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarına dair məlumatı əsasında tərtib olunub [OECD (2025), Global Corporate Sustainability Report 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>, s. 79] Statistika dan görsənir ki, Avropa Birliyi ölkələrində və ABŞ da bu tendensiya çox aktualdır və artmaqdadır. Avropa Birliyi ölkələri bir qədər öndə olsalar da, ABŞda da güclü inkişaf etmiş və yüksək standartları ilə seçilən iqtisadi cəhətdən nəhəng bir dünya ölkəsində faiz nisbəti kifayət qədər yüksəkdir. Ümumilikdə isə dünya üzrə ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarına dair hesabatlılığa marağın və tələbin bu qədər sürətlə artması bu önəmli məsələnin investorların diqqət mərkəzində olduğunu göstərir.

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsasları

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsaslarını tədqiq edərkən müxtəlif yanaşmalara və nəzəriyyələrə rast gəlinir. Bu yanaşmalar dayanıqlı inkişaf (sustainable development), korporativ sosial məsuliyyət (corporate social responsibility –CSR), və etik idarəetmə (ethical governance) kimi konsepsiyalara söykənir.

Dayanıqlı inkişaf dedikdə ətraf mühitə qarşı diqqətlə yanaşmaq, onu qorumaq və iqtisadi inkişafın əsas şərtlərindən birinə çevirməkdir. Bu anlayış ilkin olaraq Brundtland Komissiyasının 1987-ci ildə “Our Common Future” adı altında hazırladığı hesabatda istifadə etdiyi tərif olmuşdur. Burada dayanıqlı inkişaf “çağdaş nəsillərin tələbatlarını gələcək nəsillərin imkanlarını məhdudlaşdırmadan təmin edən inkişaf” kimi izah olunur [4, s.11]. Yəni çağdaş iqtisadiyyatımızı ətraf mühitə ziyan vurmadan, bu faktoru global problem olaraq hər zaman diqqətdə saxlamaq, faydalı qazıntılar, bərpa olunmayan enerji, su resursları, flora və fauna həm çağdaş, həmçinin də gələcək nəsillərin sağlam və məhsuldar fəaliyyəti üçün son dərəcə vacibli bir məsələdir. Sağlam gələcəyi qorumaq bu günki iqtisadiyyatımızı nə dərəcədə ətraf mühit üçün əlverişli qurmağımızdan əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Bu məsələ ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının ekoloji nəzəriyyəsini təşkil edir.

Korporativ sosial məsuliyyət (corporate social responsibility –CSR) nəzəriyyəsi 1950-ci illərdə Hovard Bouenin “İş adamının sosial məsuliyyətləri” adlı elmi əsərində formalaşmışdır [3, s.14]. Müəllif sosial məsuliyyət yanaşmasını sistemli şəkildə araşdırmış və bəyan etmişdir ki, sahibkarlar və iş adamları təkcə şəxsi gəlir və fayda üçün yox, həmçinin əhəlinin sosial rifahını da nəzərə alıb bu

sektora da öz xeyrini verməlidirlər. Əks halda inkişafdan və sosial standartların yüksəlməsindən söz gedə bilməz. Bu yanaşma sosial məsuliyyət aspektidir və cəmiyyətin inkişaf meyarlarından biridir.

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının daha bir mühüm göstəricilərindən olan idarəetmə çərçivələri agentlik nəzəriyyəsi (agency theory) və korporativ menecment nəzəriyyəsi ilə koordinasiya olunur. Agentlik nəzəriyyəsi Jensen və Meklingin [8, s.163] irəli sürdükləri bir nəzəriyyədir, bu yanaşmaya görə, idarəçilər və səhmdarların prioritetlərinin üst-üstə düşməsinə əngəlləmək üçün obyektiv və etik cəhətdən doğru idarəetmə mexanizmlərinə ehtiyac var. Ekoloji, sosial və idarəetmə standartları bu konsepsiyanın müasir təzahürüdür [7, s.2].

Beləliklə, Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri əsasları təkcə iqtisadi potensialın əlverişli bölüşdürülməsini deyil, eyni zamanda sosial və ətraf mühitlə harmoniya yaratmasına görə də dəyərləndirilir. Bu konsepsiya ənənəvi komersiya məqsədi güdən iqtisadiyyatdan post-modern dayanıqlı iqtisadiyyat modelinə transformasiyanı təmsil edir [10, s.12].

Ekoloji standartlar nəzəri əsasları

Ayrı ayrılıqda ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının nəzəri bazalarına nəzər yetirək. Ekoloji standartlar iqtisadi nəzəriyyədə yaşıl iqtisadiyyat (green economy) və dayanıqlı və ya davamlı inkişaf (sustainable development) terminləri ilə şərtləndirilir. Bu müasir tələblərə görə iqtisadi inkişaf təkcə istehsal parametrləri ilə deyil, həmçinin ekoloji problemləri və bərpa olunan alternativ enerji növlərinin istehsalı ilə qiymətləndirilməlidir.

Yaşıl iqtisadiyyatın mühüm hədəflərindən olan təbii resurslara qayğı ilə yanaşmaq, daha ekoloji təmiz və sağlam həyata yönəlik bir ekosistem qurmaqdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Piers və Törnerin təklif etdikləri “dairəvi iqtisadiyyat” (circular economy), yəni ekosistemin dövrüyyə-qapanma modeli kimi olmalıdır, tullantıların azaldılması, onların seqreqasiyası mədəniyyəti, təkrar emal, meşələrin qırılmasının qarşısının alınması kimi tədbirlər görülməlidir [10, s. 35].

“Ekoloji səmərəlilik” (eco-efficiency) termini də iqtisadiyyat ədəbiyyatında rast gəlinir və ətraf mühitin qorunması standartlarının iqtisadi baxımdan mahiyyətini izah edir. Ekoloji səmərəliliyə görə iqtisadi fəaliyyət subyekti minimum resurslardan istifadə edərək maksimum effektivlik və fayda əldə etməyə səy göstərməlidir. Bu cür yanaşma həm rentabellik, həm də ekosistemin qorunması arasında balansı saxlayır [12].

Eyni zamanda ətraf mühitin qorunması standartlarının elmi-nəzəri dayacağı ümumi rifah nəzəriyyəsi (welfare economics) məhfumu ilə də bağlıdır. Yəni, klassik iqtisadi düşüncəyə görə rifahın yüksəlməsi maddi gəlir və məhsuldarlıq ilə dəyərləndirilirdisə, yaşıl iqtisadiyyatda rifah dedikdə sosial və ətraf mühitin qorunması faktorları nəzərdə tutulur. Nəticədə, iqtisadi yüksəliş templərinin “keyfiyyətini” ekoloji meyarların integrasiyasını təmin edən mexanizm hesab olunur [5].

Müasir zamanda həyatımızın bir çox sahələrində istifadə olunan “yaşıl iqtisadiyyat” termini də BMT-nin Ətraf Mühit Proqramında (UNEP) öz əksini tapmış “insan rifahını artırmaqla yanaşı, ekoloji riskləri və resurs çatışmazlığını azaldan iqtisadi sistem” anlamına gəlir [13]. Bu kontekstdə ekoloji standartlar yalnız normativ mexanizm yox, eyni zamanda iqtisadiyyatda yeniliklərin daha da sürətlə integrasiyası deməkdir.

Müasir iqtisadi düşüncə təbiətlə vəhdət təşkil edən, təbiətin bərpasında əməyi olan, ətraf mühiti öz yaşayış standartlarının mühüm faktoru kimi qəbul edən, eyni zamanda insan yönümlü və sosial rifahı diqqət mərkəzində saxlayan bir iqtisadi inkişaf modelinə söykənməlidir. Hər bir iqtisadi yenilik, islahatlar və irəliləyişlər sadəcə sahibkara və yaxud idarəçiyə mənfəət gətirməklə kifayətlənməməli, həmçinin cəmiyyətin hər bir üzvünə faydalı olmalıdır, onların yaşayış standartlarına müsbət təsir göstərməli və cəmiyyətin tərəqqisinə təkan verməlidir. Sosial məsuliyyət cəmiyyətdə insanların iqtisadi müstəqilliyi, əmək bazarında ədalətli seçim, tolerantlıq, işçi və işəgötürən arasındakı münasibətlərin şəffaflığı, bərabər imkanlar prinsipi, ədalətli iş bölgüsü və normal standartlara uyğun iş şəraiti, gender ayrışdırılışının olmaması, təhsilin dünya standartlarına

cavab verməsi, tibbi sığortanın vacibliyi, normativ, sistemli şəkildə işləyən hüquqi dövlət quruculuğu aiddir.

Sosial standartların nəzəri əsasları

Ekoloji, sosial və idarəetmə meyarlarının vacib şərtlərindən olan sosial meyar sosial məsuliyyət nəzəriyyəsi, insan kapitalı nəzəriyyəsi və sosial rifah iqtisadiyyatında əks olunur. Öncə qeyd etdiyimiz kimi sosial məsuliyyət nəzəriyyəsi Hovard Bouen tərəfindən irəli sürülmüş və müəssisə və təşkilatların özlərinin maddi gəlirləri üçün deyil, eyni zamanda sosial rifah üçün də məsuliyyətli olmaqlarını ön plana çəkir [4]. Bouenin nəzəriyyəsinə görə hər hansı müəssisə və ya təşkilatın sahibkarlıq və kommersiya fəaliyyətinin davamlı müvəffəqiyyəti sosial faktorla qarşılıqlı güvənə, etibara və hüquqi cəmiyyətə söykənməlidir. Bu kontekstdə ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının sosial rifah prinsipi sosial məsuliyyətin daim tətbiq olunmasını və iqtisadi inkişafın əsas kriteriyalarında mühüm yer almasını təmin edir.

Yuxarıda adını çəkdiyimiz digər iqtisadi nəzəriyyə - insan kapitalı nəzəriyyəsidir ki, sosial rifah meyarının nəzəri bazasını təşkil edir. Bu nəzəriyyə dünya iqtisad elmində Geri Bekerin adı ilə tanınır [2] və alimin sübuta yetirdiyi kimi, iqtisadi artımın amillərindən böyük əhəmiyyətə malik olan ölkənin təhsil səviyyəsi, tibb və insanların sosial rifahının yüksəldilməsidir. Hələ XX-ci əsrin ikinci yarısında bu qənaətə gəlmiş alim insan kapitalının nə qədər vacib olduğunu, global iqtisadi sistemin inkişafında mühüm rol oynadığını vurğulamışdır. Bu baxımdan bu günkü ekoloji, sosial və idarəetmə meyarlarının tətbiqi insan kapitalı nəzəriyyəsinin həm nəzəri, həm də praktik yönümdən effektiv olduğunu və iqtisadi səmərəliliyini bir daha əsaslandırır.

Sosial prinsipin daha bir nəzəri əsaslandırılması sosial kapital termini ilə əlaqəlidir və Putnam adlı iqtisadçının adı ilə bağlıdır [10]. Alim sosial kapital dedikdə insanlar arasında sosial etibar, inam, əmək və fəaliyyət əməkdaşlığı, qarşılıqlı əmək münasibətlərini başa düşür və bunun əsasında iqtisadi strukturun stabilliyinin və səmərəliliyinin yüksəlməsini müşahidə edir.

Bu yanaşma sosial rifah meyarını iqtisadi inkişafın sosial sabitliyini təmin edən faktora çevirir və uğurlu, effektiv, dayanıqlı inkişaf modelinin qurulmasını təmin edir. Qeyd olunan iqtisadi nəzəriyyələr sosial prinsipin nəzəri bazasının əsaslı və əhəmiyyətli olduğunu göstərir, sadəcə iqtisadi məhsuldarlığı artırmaq deyil, eyni zamanda sosial məsuliyyəti, hüquqi cəmiyyətin qurulmasını, insan hüquqlarının təmin olunmasını, inklüziv cəmiyyətin yaranmasını, insan kapitalının dəyərini və ənənəvi iqtisadi düşüncədən fərqli olaraq daha çox sosial yönümlü iqtisadi modelin formalaşmasını ön plana çəkir.

İdarəetmə standartlarının nəzəri əsasları

Ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının üçüncü və az əhəmiyyətə malik olmayan idarəetmə meyarının da bir komponent olaraq nəzəri bazasını araşdıraraq.

İdarəetmə komponentinin üçlü yanaşmada əsas nəzəri aspekti iqtisadi struktur quruluşlarında ədalətli yanaşma, hesabatlılıq, etik normalara sadıq olmaq, istənilən qərarların verilməsi və tədbirlərin görülməsində şəffaflıq, balanslaşdırılmış siyasət, təhlükəsiz və güvənli iş şəraitinin təmin olunmasıdır. Bu komponent iqtisadi qurumların stabilliyini və bazarların optimal fəaliyyətini şərtləndirən təməl işləmə prinsipidir.

İdarəetmə prinsipinin elmi-nəzəri əsası institusional iqtisadiyyat istiqamətindən də bəhrələnir. Bu iqtisadi məktəbin nümayəndəsi Duqlas Nort [6] iqtisadi inkişafı şərtləndirən institutları xüsusi qeyd edir, bunlar tətbiq olunan normalar, nizam-intizam qaydaları və menecment qurumlarının keyfiyyətli işidir. Effektiv idarəetmə institusional tarazlıq, mübadilə xərclərini və bazarın dayanıqlığını təmin edir.

Daha bir iqtisadi nəzəriyyə, etik idarəetmə nəzəriyyəsi (ethical governance theory) ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının komponentləri arasında idarəetmənin mənəvi əxlaqı davranış kriteriyasını təyin edir. İqtisad ədəbiyyatında etik idarəetmə mövzusunda C. Vilendin əsərində rast gəlinir [14]. Müəllifin tədqiqatında əsas diqqət mərkəzi korporasiyaların normativ aspektlərinin idarə edilməsidir. Yəni, etik idarəetmə nəzəriyyəsi biznes və iqtisadiyyat etikasını müqayisəli bir

tədqiqat layihəsidir. Bu cür baxış tərzii idarəçilərin fəaliyyətlərinin təkcə hüquqi-normativ baxımdan deyil, eyni zamanda da mənəvi prinsiplər və etik davranış qaydaları nöqtəyi nəzərdən müşahidə olunur.

Yuxarıda qeyd olunan idarəetmə sektorunun elmi-nəzəri əsasları iqtisadi mexanizmlərin doğru yönümdə işləməsini və davamlılığını eyni dərəcədə həm bazar tənzimləmələri həm də mənəvi davranış prinsiplərini ortaya qoyur. Bu qoloballaşan dünyada inkişaf edən iqtisadiyyatın müasir tələb və şərtləridir.

Nəticə

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, müasir dünya iqtisadiyyatında ekoloji, sosial və idarəetmə standartlarının elmi-nəzəri bazası iqtisadi fikirə yeni bucaqdan yanaşmanı önə çıxarır. Ənənəvi iqtisadi düşüncənin hədəfi mənfəət əldə etmək və ehtiyatların düzgün istiqamətləndirilməsi idisə, yeni innovativ təfəkkürə görə iqtisadi inkişafın əsas meyarlarına ekoloji, sosial və idarəetmə prinsipləri də aiddir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Babayev İ.M. Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasının və möhkəmləndirilməsinin prioritet istiqamətləri. Fəlsəfə doktoru dis. avtoreferatı. Bakı, 2025. 28 s.
 2. Becker, G. S. . Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education. University of Chicago Press. 1964. 187 pages
 3. Bowen, H. R. Social responsibilities of the businessman. Harper & Row. University of Iowa Press, Iowa City, 2013, 245 pages. [Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure](#)
 4. Brundtland Commission. . Our common future. Oxford University Press. 1987. [Our Common Future; Brundtland Report 1987](#)
 5. Costanza, R., Cumberland, J., Daly, H., Goodland, R., & Norgaard, R. An introduction to ecological economics. St. Lucie Press. USA, 1997. 288 pages
 6. Douglass, N. Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge University Press. 152 pages
 7. Gillan, S. L., Hartzell, J. C., & Starks, L. T. Corporate governance and ESG: The state of the art. Review of Financial Studies, 34(3), 2021. pp.1153-1195. [CSR review JCF.pdf](#)
 8. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 1976. pp. 305-360.
 9. Kotsantonis, S., Pinney, C., & Serafeim, G. ESG integration in investment management: Myths and realities. Journal of Applied Corporate Finance, 28(2), 2016. pp. 10-16.
 10. Pearce, D., & Turner, R. K. Economics of natural resources and the environment. Harvester Wheatsheaf. 1990. 378 pages [DE004AEC7F0DF1C81113FC125790A003E2E13.pdf](#)
 11. Putnam, R. D. Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon & Schuster. 2000. 541 pages
 12. Schaltegger, S. and Sturm, A. Ökologische Rationalität—Ansatzpunkte zur Ausgestaltung von ökologieorientierten Managementinstrumenten [Ecological rationality—approaches to designing ecologically oriented management tools], Die Unternehmung, 4, 1990. pp. 273–290 (Available only in German).
 13. United Nations Environment Programme. Towards a green economy: Pathways to sustainable development and poverty eradication. 2011. 44 pages
 14. Wieland, J. Governance ethics: Global value creation, economic organization and normativity. Springer International Publishing. 2014. 246 pages
- OECD (2025), Global Corporate Sustainability Report 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>.

**THEORETICAL FOUNDATIONS OF ECOLOGICAL, SOCIAL, AND GOVERNANCE
STANDARDS IN CONTEMPORARY ECONOMICS****T.R. Valiyev**

Odlar Yurdu University, PhD candidate

Abstract: The article is dedicated to the study of the theoretical foundations of Environmental, Social, and Governance (ESG) standards in modern Economics. The study and theoretical foundations of environmental, social, and governance standards is a multifaceted field that intersects various branches of Social Sciences and Economics. It involves interdisciplinary approaches from Global Economics, Sociology, Ecology, and Environmental Studies. While examining the theoretical foundations of environmental, social, and governance standards, various approaches and theories are explored. Whereas the goal of traditional economic thought was to generate profit and properly direct resources, according to the new innovative mindset, environmental, social, and governance principles are also considered essential criteria for economic development.

Key words: Environmental, social, governance, sustainable

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ, СОЦИАЛЬНЫХ И
УПРАВЛЕНЧЕСКИХ СТАНДАРТОВ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ****Т.Р.Велиев**

докторант

Университет Одлар Юрду

Резюме: Статья посвящена исследованию теоретических основ экологических, социальных и управленческих стандартов в современной экономике. Изучение экологических, социальных и управленческих стандартов и их теоретических основ является многогранной областью, где пересекаются общественные науки и различные отрасли экономики. Здесь присутствуют междисциплинарные подходы, такие как мировая экономика, социология, экология и изучение окружающей среды. При исследовании теоретических основ экологических, социальных и управленческих стандартов рассматриваются различные подходы и теории. Если традиционной целью экономического мышления была прибыль и правильное распределение ресурсов, то согласно новому инновационному мышлению к основным критериям экономического развития относятся также принципы экологии, социальной ответственности и управления.

Ключевые слова: Экологический, социальный, управление, устойчивый